

Joannes van der Linden, Regtsgeleerd, practicaal en koopmans handboek, 1806

Citation for published version (APA):

Oosterhuis, J. (2019). Joannes van der Linden, Regtsgeleerd, practicaal en koopmans handboek, 1806. *Pro memorie : bijdragen tot de rechtsgeschiedenis der Nederlanden*, 21(2), 84-88. Article 16. <https://doi.org/10.5117/PM2019.2.018.OOST>

Document status and date:

Published: 01/01/2019

DOI:

[10.5117/PM2019.2.018.OOST](https://doi.org/10.5117/PM2019.2.018.OOST)

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Document license:

Taverne

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

16 REGTSGELEERD, PRACTICAAL EN KOOPMANS HANDBOEK – 1806

Joannes van der Linden (1756-1835)

Joannes van der Linden werd op 23 februari 1756 geboren in het Hollandse Zuid-Scharwoude, als zoon van Johannes van der Linden, gereformeerd predikant, en Petronella van den Boogaart. Tussen 1770 en 1774 studeerde hij rechten aan de universiteit te Leiden, onder meer bij Friedrich Wilhelm Pestel en Dionysius Godefridus van der Keessel. Op 1 maart 1774 promoveerde hij op een verhandeling over het recht van weduwen (*De iure viduarum*). Datzelfde jaar liet hij zich inschrijven als advocaat, aanvankelijk in Den Haag, bij het Hof van Holland en Zeeland.

Op juridisch gebied heeft hij een bijna onafzienbare reeks commentaren, heruitgaven, ontwerpen, vertalingen, registers en verhandelingen het licht doen zien. Twee jaar na zijn promotie schreef hij, samen met de Didericus Lulius en Pieter en Reinier van Spaan, een compendium op Hugo de Groots *Inleidinge tot de Hollandse rechtsgeleerdheid*, en *Honderd rechtsgeleerde Observatiën* (1776), dat hij samen met Lulius uitwerkte tot de vierdelige *Rechtsgeleerde Observatiën* (1776-1778). Met dezelfde Lulius verzorgde hij ook een nieuwe, vermeerderde uitgave van Merula's *Manier van Procederen* (1781). Op basis van een anoniem manuscript publiceerde Van der Linden een *Korte Schets der form van procederen voor de Hoven van Justitie in Holland* gebruikelijk (1781). Een door Van der Linden sterk herwerkte en uitgebreide versie verscheen als *Verhandeling over de judicieele practijcq, of form van procederen voor de Hoven van Justitie in Holland* gebruikelijk (1794 en 1798). Ondertussen publiceerde hij in 1793 ook nog een supplement op Voets *Commentarius ad Pandectas*.

Twee jaar na de Bataafse omwenteling van 1795 vestigde Van der Linden zich als advocaat in Amsterdam. Een jaar later verzorgde hij de uitgave van het achtste en het negende deel van het *Groot Placaatboek van Holland en Zeeland* (1798). Getuige opmerkingen van Jan Lodewijk Farjon, is Van der Linden omstreeks deze tijd ook opgetreden als secretaris van de Commissie van Twaalf, in elk geval op het gebied van het procesrecht. Op het destijds grootste legislatieve succes van de Commissie, de *Algemeene manier van procederen in civiele en criminele zaken* (wet van 22 augustus 1799), verzorgde Van der Linden in 1800 een uitgebreid alfabetisch register. Na het stilvallen van de codificatiepogingen vertaalde Van der Linden een reeks verhandelingen van Robert Joseph Pothier: *Verhandeling van het Wisselrecht* (1801), *van het Recht omtrent Sociëteiten of Compagnieschappen* (1802), *van Legaten* (1803) en *van Contracten en andere Verbintenissen* (1804). In 1806 publiceerde Van der Linden – een spoedige codificatie leek voorlopig immers van de baan – wat uiteindelijk zijn meesterwerk zou worden, het *Regtsgeleerd, practicaal en koopmans handboek*. In datzelfde jaar werd hij door koning Lodewijk Napoleon – hoogstwaarschijnlijk op aanraden van Farjon – ge-

Portret van Johannes van der Linden, 1813, Leiden, Universiteitsmuseum.



vraagde om een *Ontwerp Burgerlijk Wetboek* te verzorgen, dat Van der Linden begin 1808 voltooide. Samen met anderen voltooide hij bovendien een *Eerste Ontwerp van een Nederlandsch Wetboek van Koophandel* (1809). Beide ontwerpen kregen door politieke ontwikkelingen echter nooit kracht van wet. In de loop der jaren verzorgde hij nog ettelijke praktijkgerichte publicaties, waaronder registers op de nieuwe Franse wetboeken, vertalingen van een aantal Franse handboeken, rechtspraakverzamelingen, enzovoort. Zijn bibliotheek was ondertussen zo omvangrijk dat hij ruimte in een pakhuis moest huren. Mede op Van der Lindens eigen instigatie werd op 1 maart 1824 zijn vijftigjarig doctoraatsjubileum, maar vooral ook zijn vijftigjarig jubileum als advocaat (*De Ware Pleiter*, v) groots gevierd. Zijn rede bij die gelegenheid publiceerde hij later als *De Ware Pleiter* (1827). Vanwege zijn enorme schat aan kennis en ervaring, ontving Van der Linden op 20 juni 1827 een eervolle en ongebruikelijke benoeming tot rechter in de rechtbank van eerste aanleg in Amster-

dam. Op 1 augustus 1835 overleed hij te Amsterdam. Dankzij de verkoop van zijn magnifieke bibliotheek – meer dan drieënhalf duizend titels – kon een deficit van zijn nalatenschap worden voorkomen.

Het *Regtsgeleerd, practicaal en koopmans handboek; ten dienste van regters, practizijns, kooplieden en allen, die een algemeen overzicht van regtskennis verlangen* verscheen in 1806, bij Johannes Allart in Amsterdam. De bekendste Engelse vertalingen zijn die door Jabez Henry, *Institutes of the laws of Holland*, gedrukt bij Clarke, Richardson and Ridgway (London, 1828) en Henry Herbert Juta, *Institutes of Holland, Or, Manual of Law, Practice and Mercantile Law: For the Use of Judges, Lawyers, Merchants, and All who Wish to Have a General View of the Law*, gedrukt bij JC Juta & Co (Cape Town, 1884, 1891, 1897, 1904 en 1906). Daarnaast bestonden verkorte (studenten)edities, met name *Legal, Practical and Mercantile Manual (Koopmans Handboek) for the Use of Judicial Officers, Practitioners, Merchants and All who Desire a General View of Legal Knowledge: Generally Known as Van Der Linden's Institutes of the Laws of Holland : Books I., II., Selections from Book III. and Book IV., Ch. I., Sections 11-14, Containing the Parts Required for the Law Certificate and Civil Service Law Examinations, and All that is Useful for Practitioners*, vertaald door George Thomas Morice en gedrukt bij TM Miller (Cape Town, 1914 en 1922), en *Van Der Linden's Manual Commonly Known as the Institutes*, vertaald door Henry Juta en gedrukt bij JC Juta & Co (Cape Town, 1920). De vertalingen door Juta respectievelijk Morice zijn sinds 2013 opnieuw in druk bij Gale (*Making of Modern Law*). In 1893 verscheen een fotomechanische herdruk van het origineel uit 1806, bezorgd door Frederik Muller & Cie en C.L. van Langenhuysen, beiden te Amsterdam.

De directe aanleiding tot het schrijven van het *Handboek* was een verzoek van de Amsterdamse boekhandelaar Allart om een herdruk te verzorgen van het *Burgerlijk, Regtsgeleerd, Notariaal, en Koopmans Handboek* van Arend Lybreghts. Hoewel van Lybreghts' *Handboek* niets meer te maken viel, stelde Van der Linden in zijn 'voorberigt' wel vast dat een dergelijk inleidend handboek, mits goed uitgevoerd, nuttig kon zijn voor beginners in het recht (v-vii). In zijn *Handboek* behandelde Van der Linden de grondbeginselen van de rechtsgeleerdheid en praktijk in het departement Holland, maar dankzij de algemene aard zou het ook in andere gewesten nuttig kunnen zijn, aldus Van der Linden. Het *Handboek* bevat een kort 'voorberigt aan den lezer' (zes bladzijden), een uitvoerige inleiding (64 blz.), vier boeken waarin achtereenvolgens de burgerlijke rechtsgeleerdheid (197 blz.), de lijfstraffelijke rechtsgeleerdheid (80 blz.), de manier van procederen in burgerlijke en lijfstraffelijke zaken (143 blz.), en de koophandel en wetten daartoe betrekkelijk (131 blz.) worden behandeld, en een uitgebreid register (33 blz.).

In de inleiding besprak Van der Linden uitvoerig wat volgens hem de studie van de rechtsgeleerdheid en een juridische bibliotheek moeten inhouden. Begonnen moest worden met het zuivere Romeinse recht. Andere rechtsgebieden volgden pas tegen het eind van de studie. Na een promotie ging de studie onverminderd verder met vooral Voets *Ad Pandectas*, het aanleggen van een handzaam register op de eigen bibliotheek en uitein-

delijk de bestudering van de praktijk, waarbij Van der Linden onder meer zijn eigen *Judiciele Practijk* aanbeveelt. Voor de ‘Aanleg van eene uitgelezene Regtsgeleerde Boekerije’ noemt Van der Linden niet minder dan 318 titels.

Van der Linden is misschien niet de meest vernieuwende schrijver over het Hollandse recht. Zijn uitgesproken traditionele kijk op rechtsgeleerdheid en advocatuur – ruim een derde van een ‘uitgelezene Regtsgeleerde Boekerije’ moest bestaan uit Romeinsrechtelijke titels – en zijn eigen publicaties over het Hollandse recht voorzagen Van der Linden niettemin van een enorme kennis over heden en verleden van het Rooms-Hollands recht. Ook is hij, gelet op zijn vooral praktijkgerichte commentaren, heruitgaven, verzamelingen, registers en vertalingen, misschien niet een zeer oorspronkelijk rechtsgeleerde. Maar juist die vele publicaties, zijn *bibliomanie*, en zijn decennialange ervaring als advocaat, stelden hem wel in staat tot het geven van een ongekend heldere, actuele en praktische weerslag van het Rooms-Hollands recht.

Het eerste boek over de burgerlijke rechtsgeleerdheid is vooral een samenvatting van het Rooms-Hollands recht. Vanzelfsprekend verwijst Van der Linden naar de geldende instructies, plakkaten, resoluties, verordeningen en keuren, en naar het Romeinse recht. Maar als zijn belangrijkste bronnen gelden: De Groot's *Inleidinge*, inclusief de *Rechtsgeleerde Observatiën*, Van der Keessels *Theses selectae* (1800), Voets *Ad Pandectas* (1793), Bynkershoeks *Quaestiones juris privati* (1744) en Groenewegens *De Legibus Abrogatis* (1669). In het boek over het lijfstraffelijk recht, verwijst hij primair naar het Romeins recht, maar steunt voor opzet en inhoud sterk op verhandelingen van Johann Christian Edler von Quistorp, Johann Samuel Friedrich Boehmer, Benedikt Carpzov en Augustin Leyser. Het derde boek, over procesrecht, is opnieuw vooral een samenvatting van het Rooms-Hollands recht. In het eerste deel, over de manier van procederen in burgerlijke zaken, verwijst Van der Linden doorlopend naar geldend Hollands recht zoals vervat in instructies, ordonnanties en reglementen. Daarnaast baseert hij zich voornamelijk op zijn *Judiciele Practijk* en Merula. In het tweede deel, over de manier van procederen in lijfstraffelijke zaken, baseert hij zich voor het geldende recht vooral op de Criminele Ordonnanties en de Criminele Stijl.

Een afzonderlijk boek over koophandel was volgens Van der Linden gerechtvaardigd, niet alleen vanwege de omvang, maar ook omdat ‘geschillen in 't stuk van den Koophandel niet slechts met het oog van eenen stijven Regtsgeleerden, maar ook met dat van eenen Koopman, die zig met den *mercantielen stijl* gemeenzaam gemaakt heeft, doorgezien behooren te worden’ (424). Bovendien bracht Van der Linden het Hollandse recht in lijn met Duitse en Franse inzichten. Bij opzet van het vierde boek steunde hij mede op Georg Friedrich von Martens' *Grundriß des Handelsrechts* (1797), bijvoorbeeld door een inleidend historisch overzicht. Bij de navolgende behandeling van compagnieschappen, het zeerecht, schepen, bijbrieven en bodemerijen, reders, averij, assurantien, en het wisselrecht verwijst Van der Linden vanzelfsprekend naar De Groot, Van der Keessel en Bynkerhoek, maar ook stelselmatig naar mogelijk relevante verhandelingen van Robert Joseph Pothier.

In zijn *Handboek* heeft Van der Linden niet alleen de Rooms-Hollandse rechtsgeleerdheid en praktijk ongemeen helder en nauwkeurig samengevat, maar hij heeft deze waar zijns inziens nodig – vooral bij straf- en handelsrecht – verweven met inzichten en invloeden uit buitenlandse, vooral Franse en Duitse, rechtsgeleerde bronnen, geheel in de traditie van het oorspronkelijke Rooms-Hollands recht, waarin geleerd en geldend recht tot een nieuw geheel samengaan. Juist dat laatste maakt Van der Lindens *Handboek* tot een oorspronkelijk werk.

Met de invoering van het *Wetboek Napoleon, ingerigt voor het Koninkrijk Holland* (1809) en de gelding van de *Code Napoleon* vanaf 1811, ging voor de Nederlanden de directe toepasbaarheid van het *Handboek* al snel verloren. Bij de codificatie van vooral het Nederlands burgerlijk en handelsrecht heeft het *Handboek* niettemin, zeker aanvankelijk, aanzienlijke betekenis gekend. Van der Lindens eigen *Ontwerp 1807-1808* en het *Ontwerp van een Wetboek van Koophandel* (1809) waren qua opzet en inhoud deels gebaseerd op zijn *Handboek*. Omdat onder meer het *Wetboek Napoleon* uit 1809 en het daarop gebaseerde *Ontwerp 1814* op hun beurt schatplichtig waren aan Van der Lindens *Ontwerp 1807-1808*, leefde het Rooms-Hollandse recht uit het *Handboek* deels voort. Buiten de Nederlanden, en dan vooral in Zuid-Afrika, heeft het *Handboek* zijn grootste invloed gekend, mede dankzij vroege Engelse vertalingen zoals die van Jabez Henry uit 1828. Van 1859 tot 1901 had het in de Republiek Transvaal zelfs kracht van wet, met voorrang nog op *De Groots Inleidinge* en *Van Leeuwens Roomsche Hollandsche-Regt*. Van der Lindens *Handboek* vormt daarmee een belangrijke sluis waardoor het Rooms-Hollandse recht, niet alleen Nederland, maar vooral de rest van de wereld heeft bereikt.

F.F.X. Cerutti, 'Het ontwerp Burgerlijk Wetboek van Joannes van der Linden (1807)', in: *Opstellen over recht en rechtsgeschiedenis aangeboden aan prof. mr. B.H.D. Hermesdorf*, Deventer, 1965, 39-72; W.F. Lichtenauer, *Geschiedenis van de wetenschap van het handelsrecht in Nederland tot 1809*. *Geschiedenis der Nederlandsche rechtswetenschap*, dl. 5.1, Amsterdam, 1956; M.C. van Hall, *Mr. J. van der Linden en mr. J.D. Meijer als regstgeleerden herinnerd*, Amsterdam, 1853; J.P. van Niekerk en G. van Niekerk, 'A Tale of Two Translations: Van Leeuwen and Van Der Linden and the Application of Roman-Dutch Law at the Cape in the 1820s; To Which Is Appended a Transcription of PB Borchers' 1822 Translation of Book II of Van Der Linden's *Koopmans Handboek*', *Fundamina*, 2018, 174-258; T. Wallinga, 'Joannes van der Linden and His Draft Code for Holland', *Fundamina*, 2010, 563-577.

dr. Janwillem (Pim) Oosterhuis
Universiteit Maastricht